

УНИВЕРЗИТЕТ „МБ“ БЕОГРАД
ПОСЛОВНИ И ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ОБРАЗАЦ - 6

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовао комисију: 08.11..2022.године, ННВ Пословног и правног факултета		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета „МБ“ у Београду</i> :		
1. Проф. др Родољуб Етински презиме и име	Редовни професор звање	Међународно јавно право ужа научна област и датум избора Председник
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Проф. др Борис Кривокапић презиме и име	Редовни професор звање	Међународно јавно право ужа научна област и датум избора Ментор
Пословни и правни факултет, Универзитет «МБ» Београд		функција у комисији
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Проф. др Даниловић Неђо презиме и име	Редовни професор звање	ужа научна област и датум избора Члан
Пословни и правни факултет, Универзитет «МБ» Београд		функција у комисији
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Југослав, Љубомир, Вукадиновић		
2. Датум рођења, општина, држава: 22.05.1961. године, Приштина, Република Србија		
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Пословни и правни факултет, Универзитета „МБ“		
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2021/22, Јавно право		
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: „Дипломатске привилегије и имунитети: појам, развој, актуелни проблеми и перспективе“		
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.		
Дисертација има десет делова - увод, осам глава и преглед коришћене литературе. Укупно има 538 страница, прореда 1,5.		

У уводу је истакнуто да је један од најважнијих проблема дипломатско-конзуларног права (права међународног представљања) као дела међународног права, одувек било питање дипломатских привилегија и имунитета, које је нарочито постало актуелно након кодификације међународног дипломатског права 60-их и 70-их година прошлог века. Од тада је ова материја постепено постајала мање атрактивна за истраживаче. Стога дисертација значи враћање дипломатским привилегијама и имунитетима, али на динамичан начин, у смислу проучавања њихове еволуције - циљ није анализа решења позитивног међународног права у овој области, што је одавно обрађено у правној литератури, већ покушај да се на нови, оригиналан начин, обраде разлози настанка дипломатских привилегија и имунитета, њихов развоју кроз историју и, нарочито актуелним проблемима и могуће перспективе. Ово све уз ослањање на решења садржана у позитивном међународном праву, давање историјских примера (случајеви) од којих се неки по први пут појављују у радовима на нашем језику или су и иначе мало познати, као и уз критичку анализу ставова референтних научника из ове области и нуђење, на одговарајућим местима, сопствених дефиниција, категоризације, могућих начина новог правног регулисања и слично. Укратко, дисертација је покушај да се материја дипломатских привилегија и имунитета истражи и проучи на нов начин, онај који полази од њене еволуције, садржи анализу најважнијих актуелних проблема који су добрим делом последица промена у свету у којем живимо и, најзад, усуђује се да осветли неке од могућих праваца даљег развоја овог дела међународног дипломатског права.

Прва глава садржи методолошки оквир истраживања. Ту су обрађени: проблем истраживања (хипотетички ставови о предмету истраживања – о структуралним проблемима, о функционалним проблемима, о везама и односима; резултати и значај истраживања); предмет истраживања (теоријско одређење предмета истраживања, дефинисање категоријално-појмовног система, операционо одређење појма истраживања); циљ истраживања (научни циљеви истраживања, основни и посебни друштвени циљеви истраживања); хипотетички оквир истраживања (општа одн. генерална хипотеза и посебне и појединачне хипотезе истраживања); начин истраживања (методи истраживања, узорци истраживања – узорак аргумената и узорак објеката истраживања); научна и друштвена оправданост истраживања. Указано је да се научна оправданост овог истраживања огледа у чињеници да премда су дипломатске привилегије и имунитети опсежно обрађени у правној науци, углавном се ради о анализи решења утврђених међународним дипломатским правом некон његове кодификације 60-их и 70-их година прошлог века, при чему је веома мало пажње посвећено развоју дипломатских привилегија и имунитета као међународноправних института. Стога би дисертација требало да испуни одређену празнину, док би, с друге стране, требало да представља сагледавање односне проблематике из угла нове реалности која карактерише односе у свету у XXI веку, са циљем дефинисања карактеристика данашњих међународних односа, а у вези са издвајањем и анализом актуелних проблема који се тичу дипломатских привилегија и имунитета и покушајем дефинисања вероватне перспективе међународноправног регулисања те материје. То све уз критичку анализу неких мање-више устањених концепција, дефиниција, категоризација и нуђење аргументованих виђења аутора дисертације, а у вези са таквим појавама и институтима, као што су: дипломатија, дипломатско право, дипломатске функције, назив дипломатских привилегија и имунитета, појам и врсте дипломатских привилегија и имунитета, основ (разлози постојања) дипломатских привилегија и имунитета итд. Сви ти проблеми имају и теоријски и практични значај. Друштвена оправданост истраживања огледа се у: потреби сагледавања историјског развоја дипломатских привилегија и имунитета, посебно у вези са оним што се тиче прошлости Србије; истицању постојећих проблема (правне празнине, противречности итд.) који захтевају другачије или прецизније регулисање; аргументованом указивању на потребу нове кодификације међународног дипломатског права и, у склопу тога, материје дипломатских привилегија и имунитета; настојању да се предвиде вероватни правци даљег међународноправног регулисања ове материје; указивању на значај који за нашу земљу имају пажљиво праћење свих односа и процеса у овој сфери и благовремена припрема за промене које се могу очекивати у релативно блиској будућности.

Друга глава носи назив „Дипломатија и дипломатско право“. Ту су обрађени назив и појам дипломатије; изложено је схватање дипломатије за потребе дисертације, уз указивање на потребу прецизнијег дефинисања, осврт на појам и врсте дипломатских функција и давање дефиниције дипломатских функција за потребе дисертације; обрађени су појам, настанак и развој дипломатског права и најважнији институти и међународноправни и национални извори тог права. Након што износи и критички анализира мноштво дефиниција дипломатије из пера разних писаца, аутор констатује да је са становишта дипломатских привилегија и имунитета од првенственог интереса

оно значење појма „дипломатија“ које се своди на одређене органе и субјекте (дипломатске мисије и односна лица) а нарочито на њихов посебан правни статус и посебно опхођење са њима, све то у вези са вршењем дипломатских функција. Он подвлачи да су дипломатске привилегије и имунитети су нераскидиво повезани са дипломатским функцијама и заправо постоје да би те функције могле да се слободно и несметано врше. Стога се он детаљно бави дипломатским функцијама онако како су оне дефинисане у правној науци и позитивном међународном праву, да би се онда вратио дефинисању дипломатије за потребе свог рада, прецизирајући да под „дипломатијом“ има у виду: 1) 1) дипломатско представништво једне државе у другој држави, на међународној конференцији или код међународне организације или њених органа одн. званично представништво међународне организације у некој држави или код друге међународне организације и/или 2) скуп лица која која уживају дипломатске привилегије и имунитете (дипломатски агенти, остали чланови особља дипломатске мисије и, када томе има места, чланови њихових породица) који 3) имају посебан, заштићени и повлашћени правни статус јер уживају дипломатске привилегије и имунитете. Аутор објашњава да премда се у једном случаху ради о органу (правном лицу) а у другом у људима (физичким лицима) они имају заједничке особине од којих су три најважнија: прво, они, у оквиру свог делокруга и овлашћења, врше дипломатске функције, по чему се и разликују од других субјеката (нпр. од представништва привредних предузећа, дописништава страних информативних агенција итд.) одн. од других људи који врше некакве државне функције или су ангажовани у одређеним мисијама у иностранству (нпр. врше функције судије неког међународног суда, налазе се у мировној мисији УН итд.); друго, Друго, они, управо због тога што врше дипломатске функције уживају одређени спектар нарочитих, јасно дефинисаних дипломатских привилегија и имунитета које им признаје опште међународно право; и треће, као вид односно део специјалних органа спољног представљања држава у међународним односима, они по природи ствари своје функције врше изван граница односне државе (државе именовања), што значи да им никакве посебне дипломатске привилегије и имунитети нису потребни нити се признају у сопственој држави (држава која акредитује, држава именовања).

Трећа глава бави се историјским развојем дипломатије и дипломатских привилегија и имунитета. Објашњавајући смисао историјског осврта аутор прецизира да нема у виду развој међународних политичких односа који се често обухвата термином „дипломатска историја“, те да га не занимају историјски догађаји као такви, већ промене у ономе што даје правне и практичне оквире дипломатским односима, што значи, развој правне уређености положаја дипломатских мисија и лица која су ангажована и њима односно у некој су вези са њима или, другим речима, како су изгледали и како су се мењали схватање дипломатских односа, дипломатског права и, посебно, статуса (привилегија и имунитета) дипломатских представника, што би се све могло назвати историјом дипломатије. Он указује да је историјски осврт потребна, а у најмању руку корисна позадина за боље сагледавање развоја дипломатије и дипломатских привилегија и имунитета и, посебно, за поређење са данас постојећом правном регулативом и праксом. Указујући и на неке другачије периодизације, аутор као условне фазе развоја дипломатских привилегија и имунитета, издваја пет периода – античко доба (време закључно са V веком), средњи век (VI-XV в.), ново доба (XVI-XVIII в.), савремено доба – модерну дипломатију (XIX до краја XX в.) и наше време (XXI в.) и даје одвојене осврте на те периоде. Сваки од тих осврта садржи излагање које се тиче четири проблема: основних карактеристика односног доба, дипломатских функција и облика дипломатског представљања, дипломатских привилегија и имунитета и, што је посебно занимљиво, праксе везане за Србију у датом периоду. Након тога аутор да је општу оцену развоја дипломатије и дипломатских привилегија и имунитета у претходним периодима, уз указивање на проблеме везане за давање такве оцене. Ова глава је богата разним врло занимљивим примерима (случајевима) из праксе, од којих се многи по први пут помињу у литератури на нашем језику, а неки мало познати и у ширим оквирима.

Четврта глава носи назив „Дипломатске привилегије и имунитети према важећем дипломатском праву.“ Премда то није окосница његовог рада, аутор је морао да се осврне и на ово питање, јер само у том контексту могу да се сагледају проблеми који се тичу данашњег света и могући правци њиховог превазилажења одн. перспективе даљег развоја. Аутор се прво бави појмом дипломатских привилегија и имунитета, при чему након критичке анализе неколико понуђених дефиниција, предлаже своју, према којој: „Дипломатске привилегије и имунитети су посебна права која на основу међународног права у држави пријема и транзитној држави уживају дипломатске мисије, дипломатских представници и други чланови особља дипломатске мисије и чланови њихових

породица који са њима живе, као и представништва и представници међународних организација и других одговарајућих субјеката међународног права, да би поменута представништва и представници могли да несметано врше своје функције, а која права се састоје у неповредивости односних представништава и лица, њиховом ослобођењу од јурисдикције односне државе и одређеним посебним повластима.“ Затим се аутор бави формалним основом и суштинским разлозима постојања дипломатских привилегија и имунитета, уз критички осврт на низ познатих теорија (оне које основ дипломатских привилегија и имунитета виде у обичајном међународном праву одн. у прећутном споразуму, теорија о екстериторијалности, теорија реципроцитета, теорија представљања одн. репрезентације, функционална теорија). Он примећује да је једино истравна функционална теорија, која је, уосталом, прихваћена и у пракси (нормативи) и у правној науци (доктрини) и која је једина у стању да аргументовано објасни основ посебног правног положаја дипломатских мисија, дипломатских представника и других лица која уживају дипломатске привилегије и имунитете, с тим да објашњава и привилегије и имунитете недипломатског (административно-техничког и послужног) особља дипломатског представништва односно, са друге стране, чланова породица особља дипломатске мисије. Затим се аутор бави врстама дипломатских привилегија и имунитета, с тим да излаже класификације према разним критеријумима – 1) према органу представљања; 2) с обзиром на објект заштите - повластице и имунитети дипломатске мисије, члана мисије (дипломатског особља, административно-техничког особља, послужног особља), члана породице члана особља мисије и повластице које се односе на предмете; 3) с обзиром на природу права (дипломатски имунитети, дипломатске привилегије, остала права); 4) с обзиром на обим права (ограничене и остале привилегије и имунитети) с тим да аутор, признајући постојање значајних разлика у погледу обима односно каталога и квалитета дипломатских привилегија и имунитета које уживају разне категорије оних којима су та права призната, предлага нову терминологију у смислу да се прави разлика између *пуног* и њиховог више или мање *ограниченог* одн. *ужег* обима. Затим је изложено разликовањем дипломатских привилегија и имунитета од неких сличних појава, с тим да је дат осврт на конзуларне привилегије и имунитете, правни положај унутрашњих органа спољног представљања државе (шеф државе, председник владе, министар иностраних послова и остали чланови владе, остали унутрашњи органи који учествују у међународном представљању државе), на статус представника држава у поступцима пред међународним судовима, на заштиту парламентарара, на положај функционера и службеника међународних организација, на положај судија међународних судова и на положај припадника мировних мисија УН и других међународних оружаних снага.

Пета глава зове се „Карактеристике времена у коме живимо и дипломатско представљање“. Прво су изложене опште карактеристике нашег времена, а за које су карактеристични процеси интернационализације, регионализације, интеграције и глобализације. Аутор објашњава ове процесе и указује на њихов значај за дипломатске привилегије и имунитете. Време у коме живимо обележавају и оружани сукоби, међународни тероризам и транснационални (прекогранични) организовани криминал, политичке тензије у међународној заједници, економска и друге кризе, што се све у извесном смислу рефлектује на стварни и правни положај дипломатских мисија и дипломатских представника. У наставку аутор се бави слабљењем улоге и значаја сталних дипломатских мисија, што је последица дејства низа фактора, међу којима су опадање државног суверенитета, јачање улоге дипломатије на врху, преношење неких дипломатских функција на друге субјекте и органе (други државни органи, међународни органи и тела, недржавни субјекти), уз истовремено преношење на дипломатске мисије нових (неполитичких) функција (задачи везани за војна питања, задачи везани за економску сарадњу, задачи везани за остале видове сарадње).

Шеста глава бави се актуелним проблемима у вези са дипломатским привилегијама и имунитетима. Ту су прво размотрена начелна питања, као што су назив дипломатских привилегија и имунитета (уобичајени називи и потреба прецизнијег формулисања термина, ауторов предлог разних назива – потпуни назив, скраћени (оперативни) назив и комбиновање разних облика термина. Други проблем на који указује аутор је потреба нове кодификације у овој материји, за шта си неки од аргумената протек времена, невелико чланство у неким од односних конвенција и суштински разлози који захтевају нову кодификацију. У вези са овим последњим, аутор указује да се суштински разлози огледају у решењима која су у постојећим правним оквирима неусклађена, противречна или нелогична, онима која су данас више или мање превазиђена или их нема (правне празнине) а потребна су, као и у евентуалним битно другачијим приступима регулисању неких односа. То је последица чињенице да су међународни споразуми којима је кодификовано

међународно дипломатско право усвојени пре пола века, у неко друго време и за другачији свет. Не само да је наша стварност битно другачија, већ је сасвим јасно да ћемо са у блиској будућности суочити са новим изазовима и новим потребама. Аутор верује да се неки проблеми могу већ сада предвидети, и, коришћењем међународног права у овом случају као неке врсте корективног инструмента, унапред избећи или макар ублажити. По њему, нова, добро осмишљена, темељна и свеобухватна кодификација међународног дипломатског права, а самим тим и материје дипломатских привилегија и имунитета као њеног најважнијег дела, била би прилика да се прецизније уреде многа питања, превазиђу постојеће недоследности и пропусти, уведу нека нова решења (тзв. прогресивни развој међународног права) и, нарочито, да се добије документ који би на једном месту правно регулисао односе о којима је реч и самим тим олакшао одговарајућу праксу. Посебно, то би била прилика да се истовремено на усклађен начин уреде и неке данас недовољно регулисане материје односно групе питања, као што су: дипломатски односи између држава и регионалних међународних организација, одн. на општи начин између држава и свих (универзалних и регионалних) међународних организација; међународно представљање између међународних организација; међународно представљање нових субјеката међународног права, у првом реду транснационалних корпорација; итд. То би истовремено значило и да се дужна пажња посвети односним дипломатским привилегијама и имунитетима. Посебно треба истаћи да би нова, свеобухватна кодификација дипломатског права, сама по себи представљала језгро настанка новог општег (универзалног) обичајног међународног права у овој материји, што значи да би, после одређеног времена и уз испуњење односних услова, њена решења прерасла у универзалне међународноправне обичаје, чиме би постала обавезна за све, па и државе које нису чланице самог уговора којим је извршена кодификација. Настављајући бављење актуелним проблемима, аутор аргументовано указује и на низ конкретних спорних решења и ситуација, као што су: обим привилегија и имунитета (преношење најосетљивијих питања на друге органе, неповредивост просторија дипломатске мисије, питање апсолутног имунитета и проблем других привилегија, статус чланова породице заштићених лица) и недовољно јасна решења, као нпр. она која се тичу слободне професије или трговачке делатности дипломатског агента, акта у вршењу службене дужности, разумног рока за напуштање државе пријема, одрицања од дипломатског имунитета, вожње у алкохолисаном стању, разлике између административно-техничког и послужног особља, привилегија и имунитета везаних за дипломатску пошту и дипломатске курире, слободе општења и др. Анализирајући поменута питања аутор се, илустрације ради, у великој мери ослања на праксу, бавећи се стварним случајевима, али и призивајући у помоћ и неке измишљене ситуације. Он истиче да не покушава да нуди готова решења, већ само покреће извесна питања за која верује да су зрела да за преиспитивање, с тим да је свестан да ће проћи много времена пре него што она заиста буду озбиљно разматрана у склопу припремних радова за нову кодификацију дипломатског права, а посебно пре него што буду усвојена у виду одредби међународног уговора. Након тога аутор се бави низом специфичних проблема који се јављају у пракси, као што су 1) кршење дипломатских привилегија и имунитета (појам и облици њиховог кршења; њихово кршење од стране државе пријема; одсуство адекватне заштите; напади на дипломатске мисије и дипломатске представнике од стране појединаца и група; напади иза којих стоји трећа држава; кршење дипломатских привилегија и имунитета од стране државе именовања, дипломатске мисије или чланова њеног особља); 2) утицај ванредних околности, 3) поштовање прописа државе пријема (одевање у муслиманским земљама, прописи државе пријема о браку и породици, прописи о забрани алкохола); 4) злоупотреба дипломатских привилегија и имунитета (злоупотреба од стране државе именовања, од стране дипломатске мисије и од стране дипломатских представника, кршење људских права и других права приватне послуге из редова држављана државе пријема). Глава се завршава разматањем проблема реаговања на кршење дипломатских привилегија и имунитета (реаговање на кршења и злоупотребе од стране државе именовања и/или саме дипломатске мисије, реаговање на кршења и злоупотребе од стране појединаца).

Седма глава зове се „Перспективе дипломатских привилегија и имунитета“. Аутор одмах објашњава да се, с тим у вези, отвара низ питања од којих су најважнија: 1) који будући период се има у виду; 2) какав општи развој догађаја је могућ и како би он утицао на ову материју; 3) ако односи у међународној заједници остну мање-више исти као данас, какве промене би се могле очекивати у овом делу међународног дипломатског права. У вези са првим питањем аутор прецизира да има у виду оквирни и интервал до око 2050. године. Разлог за одабир таквог временског оквира је што је то релативно блиска будућност, период који се може пратити и који ће, ако не буде

некакве свеопште катастрофе, доживети наајвећи део оних који данас имају око 50-60 година или су млађи, а у коме ће по свему судећи наступити многе радикалне промене. Аутор се затим бави општим стварним оквирима релативно блиске будућности, осврћући се посебно на условљеност дипломатских привилегија и имунитета постојањем држава, услове у којима ће дипломатске привилегије и имунитети нестати, развој који се може очекивати и др. Након свега тога, глава се завршава делом у коме су изложени могући правци развоја дипломатских привилегија и имунитета, а конкретно, могуће промене у вези са називом, новом кодификацијом међународног дипломатског права, статусом привилегија и имунитета (проблем апсолутног имунитета и повластица и других права дипломатских представника држава, статус представника недржавних субјеката, утицај коришћења вештачке интелигенције, проширење надлежности Међународног кривичног суда кривичним делима против лица под међународном заштитом, итд. Аутор се посебно фокусира на питања од значаја за Србију. Он полазећи од тога да се Република Србија налази на изузетно важном, али зато и осетљивом и опасном месту на мапи света, те да не може побећи од усуда свих држава које су јој претходиле на овом простору, а то је да се стално суочава са разном проблемима, кризама и другим спољнополитичким и другим изазовима, што је присутно и данас и има разне облике, као што су напетости и поделе између светских сила које се рефлектују на читав свет, више или мање нерегулисани или макар повремено напети односи са суседним и неким другим државама, и даље отворено питање Косова и Метохије, мигрантска криза која је погодила и Србију, итд. Указујући да као и свака друга држава, и Србија има интерес да, у границама својих могућности, води што активнију спољну политику, аутор подвлачи да Србија мора да поклања пуну пажњу свим релевантним питањима у кључујући и веома добро познавање проблематике дипломатских привилегија и имунитета од стране дипломатског кадра, али, у разумној мери и других државних органа (јер се они повремено сусрећу са страним дипломатским представницима). Аутор инсистира на томе да је, у светлу сада владајућих токова, потребно на време дефинисати шта је то што се очекује од кадрова дипломатске службе Србије и на тој основи вршити селекцију односно доквалификацију постојећег кадра и обезбедити њихову извесну специјализацију, између осталог за тзв. културну дипломатију, туристичку дипломатију и слично. Он указује на још један важан моменат, а то је да ако у неком тренутку дође до смањења обима дипломатских привилегија и имунитета у смислу да се имунитети дипломатског агента приравњају онима које ужива конзул или се сведу на само функционални имунитет, то ће значити да ће убудуће са много више пажње морати да се бира и обучава кадар. Ово да би се избегли скандали. Они се и сада повремено догађају, али се релативно брзо заташкавају (повлачењем или протеривањем односног лица). Међутим, сасвим другачија биће ситуација ако дипломатски агент у неким случајевима изгуби потпуну неповредивост и апсолутни имунитет, тако да се против њега води кривични поступак. Дође ли до тога, то ће значити трајну пажњу медија и јавности и државе именовања, и државе пријема, а у многим случајевима и доброг дела међународне заједнице.

Осма глава садржи закључна разматрања. У њој су пре свега изложени научна димензија и научни допринос рада. У вези са првим питањем, аутор констатује да је у дисертацији извршена свеобухватна анализа историјског развоја дипломатских привилегија и имунитета, уз утврђивање актуелних проблема и очекиваних перспектива у тој области међународних односа и том делу међународног дипломатског права, што је неизоставно подразумевало дотицање неких других, с њима повезаних питања, која свако само за себе, имају такође велики значај. Таквих као што су: појам дипломатије, дипломатско право и његови правни извори, дипломатске функције, појам дипломатских привилегија и имунитета, врсте дипломатских привилегија и имунитета, основ (разлози постојања) дипломатских привилегија и имунитета итд. Он подвлачи да су дипломатске привилегије и имунитети институт међународног права који има изузетан значај и то како са становишта праксе, тако и из угла теорије. Он нарочито указује да се ради о вероватно првим правилима међународног права уопште, јер без тога не би било контаката између разних организованих друштвених заједница, што значи да не би било ни сарадње међу њима и, посебно, не би се међу њима закључивали споразуми и развијале нове норме међународног права. По њему, може се рећи да је читава историја света, она која подразумева односе са другим државама, у најтежњој вези са дипломатским привилегијама и имунитетима. Ипак, он закључује да и поред тога што је наука међународног права посветила дипломатским привилегијама и имунитетима велику пажњу, и даље су остала отворена многа питања која имају своју теоријску тежину. Када је реч о другом питању, научном доприносу тезе, аутор га види нарочито у: идентификовању условних периода развоја дипломатских привилегија и имунитета; указивању на промене које су у сваком од

тих периода наступиле у међународним односима и то како су оне утицале на дипломатске привилегије; давању посебног осврта на праксу која се у сваком од тих периода тичала Србије; критичкој анализи одређених теорија, концепција и института; давању предлога нових дефиниција и научно заснованих класификација читавог низа појава и института; приказу најважнијих чинилаца који утичу на данашње међународне односе и, посебно, на дипломатско представљање и, с тим у вези, идентификовању и анализи актуелних проблема везаних како за међународноправно регулисање дипломатских привилегија и имунитета, тако и за одговарајућу праксу; покушају да се сагледају правци даљег развоја односа и процеса у овој материји уз указивање на оо што се може очекивати у релативно блиској будућности и потребу да се Србија за то на време припреми. Завршни део дисертације бави се оценом потврђености постављених хипотеза. Оцењујући потврђеност посебних и појединачних хипотеза, аутор закључује да је у потпуности потврђене прве четири посебне хипотезе (1) *дипломатија, а тиме и све што је у вези са њом, схвата се на много разних начин, који између осталог, подразумевају и органе спољног дипломатског представљања, њихов посебан правни положај, функције и активности;* 2) *дипломатија и, посебно, дипломатске привилегије и имунитети су одувек у најтежијој вези са међународним дипломатским правом;* 3) *класични приступ који посебан правни статус дипломатских мисија и дипломатских представника назива дипломатским привилегијама и имунитетима, није добар јер, с једне стране, по њему испада да су привилегије важније имунитета, док, с друге стране, та формулација не обухвата сва односна права, па ни неповредивост одн. личну неприкосновеност као најважније међу њима и* 4) *потребно је приступити новој кодификацији међународног дипломатског права, која би била прилика и да се дипломатске привилегије и имунитети уреде на потпунији и непротивречан начин, уз уважавање промена које су наступиле и захтева света у коме живимо)* са појединачним хипотезама које су проистекле из њих, али да се то не може рећи за пету посебну хипотезу. Та хипотеза (*у релативно блиској будућности, а највише до средине овог века, могу се очекивати значајне промене у домену међународноправног уређења међународног представљања држава, и, посебно, у вези са дипломатским привилегијама и имунитетима*) и појединачне хипотезе које проистичу из ње за сада не могу бити потврђени, јер се ради о појавама, догађајима и правним решењима који би тек требало да се догоде. Премда све указује да су разматрања која леже у њиховој основи чињенично, логично и теоријски утемељена, ипак ће се зависити од дејства мноштва фактора од којих неки у овом тренутку не могу бити довољно сагледовани и вредновати. Коначно, с обзиром на све изложено, аутор закључује да је делимично потврђена општа (генерална) хипотеза овог истраживања, која гласи: *дипломатске привилегије и имунитети јавили су се већ код првих међусобних контаката првих држава, били зајамчени првим нормама међународног права и стално развијали упоредо са развојем међународних односа и међународног права, јер су лична неповредивост, имунитети и остала права о којима је реч предуслов за слање било какве мисије у иностранство, али се у наше време, у складу са наглим променама у међународним односима и утицајем разних нових фактора, јавља низ актуелних проблема, усед чега се отвара питање оправданости даљег опстанка дипломатских привилегија и имунитета у оном облику и обиму у коме сада постоје, односно признавања извесних привилегија и имунитета недржавним субјектима, што у релативно блиској будућности може имати за последицу две наоко противречне појаве: 1) то да се, супротно тренду карактеристичном за читаву историју, постојеће дипломатске привилегије и имунитети ускоро ограниче у обиму и квалитету, па чак можда и нестану (ако из неког разлога нестане представљање држава у међународним односима, какво познајемо данас) и, са друге стране, 2) то да се новом кодификацијом међународног дипломатског права односне привилегије и имунитети признају неким недржавним субјектима међународних односа и међународног права, у првом реду највећим транснационалним односно мултинационалним компанијама.* Ова хипотеза је потврђена у делу који се односи на досадашњи развој дипломатских привилегија и имунитета и делу који је у вези са карактеристикама периода у којем живимо и појавом низа нових фактора који све више утичу на дипломатско представљање, а тиме и потенцијалном привилегије и имунитета, али тек остаје да се види да ли ће, када, како и у ком обиму бити потврђена када је реч о могућим перспективама дипломатских привилегија и имунитета. Важан закључак јесте да да у оном делу који се односи на будућност односно перспективе, општа хипотеза није одбачена јер за то нема разлога, већ је само прерано да се даје оцена о томе, пошто се ради о нечему што би тек требало да се догоди.

Преглед коришћене литературе је импресиван. Садржи попис 22 документа, 188 монографија и других научних књига, 141 чланка у научним часописима и зборницима и 39 извора са Интернета.

Рад се о референтним делима, од којих је већина на енглеском језику. Међу ауторским радовима преовлађују савремена дела од којих су многа објављена у последњих неколико година – 97 од њих је објављено 2015. године или касније, а чак 19 је објављено 2021. године.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Остављајући по страни уводни део, који је кратак и само информативне природе, може се оценити да је **методолошки оквир (прва глава)** врло добро постављен. Јасно су дефинисани проблем, предмет и циљ истраживања, хопотетички оквир и начин (методи) истраживања, као и научна и друштвена оправданост истраживања. Стога се може закључити да методолошки оквир представља не само јасну и непротивречну, већ и врло солидну основу за истраживање.

Друга глава „Дипломатија и дипломатско право“ је нека врста прелазног текста који нас припрема припреми за продубљене анализе које следе. Премда се аутор овде осврће на у принципу добро познате појмове, институте и правне изворе, он то чини на оригиналан начин. Наиме, након презентовања односних питања са ослонцем на разне ставове доктрине, он даје сопствено виђење, сопствене коментаре, дефиниције и класификације, што и јесте суштина научног рада. Премда се са појединим његовим ставовима не морамо увек сложити у питању су нијансе које су последица индивидуалних погледа сваког истраживача. Оно што је битно, дефиниције, анализе и други и други ставови аутора јесу оригинални, нису погрешни и, што је од посебног значаја, добро су формулисани и на довољно уверљив начин аргументовани.

Трећа глава („Историјски развој дипломатије и дипломатских привилегија и имунитета“) је врло интересантан. Наиме, у материји међународног права један део научног рада огледа се и у проналажењу и тумачењу историјске грађе, посебно оне нове, недовољно обрађене. То је нешто што је аутор урадио веома добро. Водећи нас кроз разне епохе, он је на мноштву занимљивих примера од којих су неки до сада били мало или нимало познати, показао еволуцију дипломатских привилегија и имунитета од првих држава, до наших дана. Тиме је у значајној мери попунио извесну празнину у научној литератури, где се историјски осврт углавном излаже кратко, сумарно и без прављења периодизације и указивања на специфике сваке етапе. Могло би се рећи да већ само због ових момената дисертација заслужује пажњу као допринос науци.

У **четвртој глави** изложени су дипломатске привилегије и имунитети према важећем дипломатском праву. Ту је заправо дато оно што се углавном сусреће у разним системским делима и уџбеницима тј. сажет приказ најважнијих релевантних решења. Међутим, аутор је и овде оригиналан. Он се, а то је у овом случају за похвалу, не бави презентирањем конкретних детаља, већ посматра проблематику у целини. За разлику од уобичајеног приступа у правној литератури, он не препричава решења релевантних норми, већ доводи у везу и оцењује те норме, њихов квалитет и домаћај. Посебно се доприносом науци може сматрати теоријски осврт на сложене проблеме као што су појам дипломатских привилегија и имунитета, разлози постојања дипломатских привилегија и имунитета, врсте дипломатских привилегија и имунитета и др., а нарочито због тога што аутор не износи само решења међународноправне регулативе и разне ставове доктрине, већ се не устручава да да своје виђење, које уз критички приступ многим питањима значи и нуђење сопствених дефиниција и класификација.

Пета глава („Карактеристике времена у коме живимо и дипломатско представљање“) је једна врста моста између претходних и наредних разматрања. Излазећи у доброј мери изван оквира међународног права и прелазећи на терен науке о међународним односима, аутор прилично квалитетно указује на најважније специфичности данашњег света и чиниоце који су до тога довели. Овај део би можда заслужио и нешто обимније и продубљеније истраживање и анализу, али се мора разумети и то да је у прилично обимној дисертацији нагласак свесно стављен на друга питања. У сваком случају, за сваку похвалу је што је овај део уопште укључен у дисертацију, јер јој то даје додатни квалитет. Без разумевања оквираа који функционишу у савременој међународној заједници, али и постојећим друштвима уопште, није могуће разумети актуелне проблеме и могуће правце развоја, што су следеће теме у дисертацији.

Шеста глава („Актуелни проблеми у вези са дипломатским привилегијама и имунитетима“) могао би се назвати и најважнијим делом дисертације. Аутор аргументовано указује на мноштво проблема и отворених питања, као што даје сопствена виђења, запажања, коментаре, па и предлоге. Ова проблематика је таква да би можда сама по себи заслуживала да буде тема неке докторске дисертације. Мада су, разуме се, могући и другачији приступи, утисак је да се аутор добро снашао и указао на неке од најважнијих проблема у овој материји који имају и теоријски и практичан значај. Посебан квалитет овог дела је ослањање на низ карактеристичних примера који теоријска разматрања чине разумљивијим и уверљивијим.

Врло занимљива је **седма глава** која се бави перспективама дипломатских привилегија и

имунитета. Мада је много тога дато само у основним назнакама, што је и разумљиво јер се ради о стварима које тек треба да се догоде, при чему не можемо бити сигурни како ће се догодити, овај део је једна врста освежења, пошто је ту аутор искористио прилику да покуша да предвиди будући ток ствари. Такви приступи су у принципу пожељни и треба их охрабривати, јер су од великог значаја не само за фундаменталну, већ и за примењену науку односно праксу, пошто омогућавају да се проблеми уоче на време и да се припреми неколико разрађених сценарија за разне ситуације. Посебно треба похвалити његов напор да истакне најважније моменте који би могли бити од значаја за Републику Србију.

Осма глава су закључна разматрања која се тичу научне димензије и научног доприноса дисертације, уз оцену потврђености постављених хипотеза. Ова питања су разложно и аргументовано обрађена.

Попис коришћене литературе којим се дисертација завршава је обиман и квалитетан. Не само да је (не рачунајући 22 коришћена документа) реч о 368 извора (ауторска дела) који су у теснјо вези са предметом дисертације, већ је велики број њих (97) објављен 2015. године или касније, а чак 19 објављено је 2021. године, дакле пре годину дана или мање.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета „МБ“ у Београду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Закључци су изложени у осмом делу дисертације и на њих је већ дат осврт и то на двеста у овом извештајуу смислу да су укратко приказани и да је дата општа оцена начина на који су изложени. Када је реч о суштини, аутор је, након што је анализирао потврђеност 5 посебних хипотеза и закључио да су 4 од њих потврђене, а да је једна (пета) потврђена само делимично (јер ће се суд моћи донети тек у будућности) закључио да је делимично потврђена генерала хипотеза истраживања. Да подсетимо, она гласи: *дипломатске привилегије и имунитети јавили су се већ код првих међусобних контаката првих држава, били зајамчени првим нормама међународног права и стално развијали упоредо са развојем међународних односа и међународног права, јер су лична неповредивост, имунитети и остала права о којима је реч предуслов за слање било какве мисије у иностранство, али се у наше време, у складу са наглим променама у међународним односима и утицајем разних нових фактора, јавља низ актуелних проблема, усед чега се отвара питање оправданости даљег опстанка дипломатских привилегија и имунитета у оном облику и обиму у коме сада постоје, односно признавања извесних привилегија и имунитета недржавним субјектима, што у релативно блиској будућности може имаи за последицу две наоко противречне појаве: 1) то да се, супротно тренду карактеристичном за читаву историју, постојеће дипломатске привилегије и имунитети ускоро ограниче у обиму и квалитету, па чак можда и нестану (ако из неког разлога нестане представљање држава у међународним односима, какво познајемо данас) и, са друге стране, 2) то да се новом кодификацијом међународног дипломатског права односне привилегије и имунитети признају неким недржавним субјектима међународних односа и међународног права, у првом реду највећим транснационалним односно мултинационалним компанијама.*

Ако овај закључак разбијемо на делове и анализирамо сваки међу њима, долазимо до тога да се ради о следећим тврдњама: 1) да су се прве дипломатске привилегије и имунитети јавили већ у контактима између првих држава; 2) да су они били зајамчени већ првим нормама међународног права; 3) да су се они стално развијали упоредо са развојем међународног права и међународних односа, јер су лична неповредивост, имунитети и остала права ок ојима је реч предуслов за слање било какве мисије у иностранство; 4) да се у наше време, у складу са наглим променама у међународним односима и утицајем разних нових фактора, јавља низ актуелних проблема; 5) да је једна од последица промена у наше време то што се отвара питање оправданости даљег опстанка дипломатских привилегија и имунитета у оном облику и обиму у коме сада постоје, односно да се јавља питање признавања извесних привилегија и имунитета недржавним субјектима; 6) да се у релативно блиској будућности могу јавити две противречне појаве: а) то да се, супротно тренду карактеристичном за читаву историју, постојеће дипломатске привилегије и имунитети ограниче у обиму и квалитету, па чак можда и нестану и, са друге стране, б) то да се новом кодификацијом међународног дипломатског права односне привилегије и имунитети признају неким недржавним субјектима међународних односа и међународног права, у првом реду највећим транснационалним компанијама.

Ови закључци су утемељени и ослањају се у потпуности на оно што је утврђено истраживањем. Дакле, аутор је извео правилне, аргументоване и непротивречне закључке. Међутим, поставља се питање у којој мери је то у складу са општим погледима науке међународног права? С тим у вези, мора се приметити да у доктрини постоје и другачији погледи од оних који су изнети у дисертацији и то не само у вези са разним појмовима, дефиницијама, класификација и слично, већ и поводом тако важног проблема као што је историјски развој међународног права. Неки теоретичари настанак међународног права виде тек у XV-XVI в., што би онда значило да пре тога није постојала ни она његова грана која се зове дипломатско право, а тиме ни онај њен део који се бави регулисањем дипломатских привилегија и имунитета. Такви ставови се не могу прихватити јер су у супротности са чињеницама и мноштвом доказа које нам нуде историја и археологија. Они су заправо једно време били у функцији политике – наметања евроцентристичке концепције по којој се све напредно, па и међународно право, ширило из Западне Европе у друге делове света, што, међутим, противречи истини. Већина савремених посленика науке међународног права с правом истиче да су се прве норме тог права појавиле у далекој прошлости, на разним странама света, те да су правила о неповредивости (тј. имунитетима) страних изасланика (дипломатских представника) вероватно најстарије норме међународног права. Дисертација се приклања том становишту и мноштвом

примера доказује његову исправност.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Начин приказа и тумачења резултата истраживања је релативно концизан, али непротивречан, јасан и прегледан. Треба узети у обзир да се дисертација бави низом сложених и важних проблема који имају и научни и практичан значај, те да их она, што је додатни квалитет, али и нешто што је учинило да истраживање буде још сложеније, посматра у динамици, у смислу анализе историјског развоја, актуелног стања са његовим карактеристичним проблемима и претпостављене будућности. Да подсетимо, већ из наслова дисертације је јасно да се она бави појмом, развојем, актуелним проблемима и перспективама дипломатских привилегија и имунитета. О значају тих питања довољно је рећи да би свако од њих могло бити предмет посебне докторске дисертације. Аутор их је вешто увезао у складу целину, омогућивши нам да их сагледамо довољно прецизно и дубоко. Пошто су анализирана многа различита питања и проблеми, резултат истраживања није могао бити једнозначан као у случајевима када се истраживање бави само једним јасно дефинисаним проблемом. У том смислу мора се оценити да су приказ и тумачење резултата истраживања сасвим задовољавајући.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Дисертација јесте написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Читавим својим текстом дисертација је оригиналан приступ старом проблему дипломатских привилегија и имунитета. Оригиналноост се огледа у њеној структури и избору конкретних проблема, а посебно у начину на који су обрађени. Допринос науци је у неколико равни, од којих се једна односи увођење нове периодизације развоја дипломатског права одн. оног његовог дела који се односи на дипломатске привилегије и имунитете; друга на чињеницу да се ради о по много чему особеном истраживању и ширењу нових сазнања о прошлости у овој специфичној материји (због презентовања низа врло занимљивих, а до сада мало познатих случајева); трећа на критички осврт на најважније појмове, дефиниције и класификације уз нуђење сопствених приступа самог аутора; четврта на идентификовање најважнијих актуелних проблема уз истовремени предлог начина на који се могу превазићи; пета на покушај предвиђања онога што нас по свему судећи чека у релативно блиској будућности и шеста на чињеницу да је аутор где год је било места проблеме посматрао уважавајући традицију, интересе и потребе Србије.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Условни недостатак је релативно велики обим дисертације, премда се то може разумети у светлу објективних захтева који су последица броја и сложености покренутих проблема и богатог осврта како на ставове доктрине, тако и на случајеве из праксе. Овај моменат није ни на који начин негативно утицао на резултат истраживања.

Додатно, пошто је у питању специфична материја дипломатског права, дисертација би била још већег квалитета када би се ослањала и на одређени број радова на француском (као релативно доскора првом дипломатском језику) а евентуално и на италијанском, шпанском и/или немачком језику (као језицима на којима постоји богата литература из ове области). Но, то није суштинска

примедба, већ само нешто што би још више подигло ниво дисертације.

X ПРЕДЛОГ:

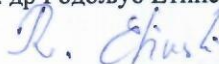
На основу наведеног, комисија предлаже:

да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

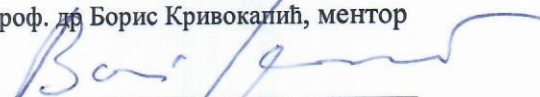
Место и датум:

06.12.2022. године

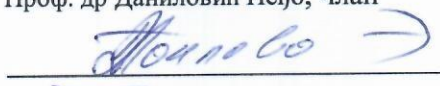
1. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Родољуб Етински, председник

2. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Борис Кривокапић, ментор

3. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Даниловић Неђо, члан

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.